

Sygn. akt III USKP 33/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 23 listopada 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Romuald Dalewski (przewodniczący)

SSN Robert Stefanicki

SSN Renata Żywicka (sprawozdawca)

w sprawie z odwołania A. M.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Gorzowie Wielkopolskim
o wysokość emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 23 listopada 2022 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie
z dnia 21 stycznia 2021 r., sygn. akt III AUa 406/20,

1. oddała skargę kasacyjną;

**2. zasądza od odwołującego się A. M. na rzecz pozwanego
Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Gorzowie
Wielkopolskim kwotę 240 zł (dwieście czterdzieści złotych)
tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

A. M. wniósł odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych
Oddziału w Gorzowie Wielkopolskim z 30 marca 2020 r. odmawiającej prawa do

przeliczenia emerytury. Zarzucił naruszenia art. 51 i art. 194 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2020 r. Nr 53), polegające na niezastosowaniu przelicznika 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim Wydział VI Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 24 września 2020 r. w sprawie sygn. akt VI U 284/20 oddalił odwołanie oraz zasądził od ubezpieczonego na rzecz pozwanego kwotę 180 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczony A. M. uzyskał prawo do emerytury powszechnej od 26 lutego 2016 r. Sąd Apelacyjny w Szczecinie Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w wyroku z 9 października 2018 r., wydanym w sprawie VI AUa 80/18 w wyniku odwołania ubezpieczonego od tej decyzji przyznającej prawo do emerytury, nakazał przeliczenie emerytury z uwzględnieniem, jako składkowych, okresów od 16 października 1967 – 9 stycznia 1971 i 23 września 1979 – 30 czerwca 1981. Organ rentowy wykonał wyrok sądowy decyzją z 23 maja 2019 r., od której ubezpieczony wniósł odwołanie, domagając się przeliczenia emerytury z uwzględnieniem przelicznika 1.5 do okresów pracy górniczej wykonywanej pod ziemią. Sąd Okręgowy postanowieniem z 11 grudnia 2019 r. odrzucił odwołanie od decyzji z 23 maja 2019 r. i podał, że zachodziła niedopuszczalność drogi sądowej i także powaga rzeczy osądzonej.

Prawomocną decyzją z 19 lipca 2019 r. organ rentowy odmówił ubezpieczonemu przeliczenia emerytury z zastosowaniem przelicznika 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią. W dniu 22 stycznia 2020 r. ubezpieczony złożył wniosek o ponowne ustalenie wysokości emerytury domagając się zastosowania przelicznika 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią, czym zainicjował przedmiotowe postępowanie. Zaskarżoną decyzją organ odmówił prawa do przeliczenia emerytury.

Sąd Okręgowy nie uwzględnił odwołania ubezpieczonego, ponieważ A. M. ponownie wniósł o przeliczenie emerytury z zastosowaniem przelicznika 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią. Zdaniem Sądu Okręgowego, wobec wcześniejszych prawomocnych decyzji i orzeczeń sądowych, odwołanie

zostało rozpatrzone w oparciu o art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Sąd Okręgowy wyjaśnił, że wznowienie postępowania możliwe jest tylko jeżeli po uprawomocnieniu się decyzji w sprawie świadczeń zostaną przedłożone nowe dowody lub ujawniono okoliczności istniejące przed wydaniem tej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczeń lub na ich wysokość. W rozpatrywanej sprawie kwestia sporna, tj. zastosowanie przelicznika 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią, była przedmiotem zarówno prawomocnej decyzji pozwanego z 19 lipca 2019 r., jak i orzeczeń sądowych w dwóch sprawach VI U 336/16 i VI U 709/19. Ubezpieczony przyznał, że nie wskazał żadnych nowych dowodów lub okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji i orzeczeń sądowych. W przekonaniu Sądu, oznaczało to, że nie było jakichkolwiek podstaw do zastosowania zasad określonych w przepisie art. 114 ustawy.

Nadto Sąd Okręgowy zważył, że powołane przez wnioskodawcę przepisy art. 51 i art. 194 ustawy nie mogły zostać naruszone przez organ rentowy, bowiem nie dotyczyły ubezpieczonego; art. 51 ustawy odnosi się do emerytury górniczej, a takiej wnioskodawca nie pobierał, natomiast art. 194 ustawy ustanawia zasadę utrzymania w mocy przepisów wykonawczych, jeżeli nie są sprzeczne z przepisami ustawy, jednak daje dla wnioskodawcy prawa do przeliczenia emerytury wskaźnikiem 1,5. Sąd Okręgowy, w trybie art. 235² pkt. 3 i 5 k.p.c. pominął wniosek dowodowy o powołanie biegłego. ponieważ wnioskodawca nie wykazał prawa do przeliczenia emerytury. Zatem opinia biegłego była całkowicie zbędna, zważywszy że Sąd nie uznał, co do zasady racji ubezpieczonego. Sąd Okręgowy uznał, że skoro wnioskodawca nabył prawo do emerytury powszechnej, o której mowa w art. 24 ustawy emerytalnej, to nie może skorzystać z unormowań zamieszczonych w rozdziale 4 ustawy, gdyż dotyczy on ustalania wysokości emerytur, o których mowa w art. 27-50e.

Apelację od wyroku złożył ubezpieczony i rozstrzygnięciu zarzucił:

1. naruszenie prawa procesowego, mające istotny wpływ na wynik sprawy, a to art. 227 k.p.c. przez stwierdzenie, że dowód z opinii biegłego sądowego, przeprowadzony na okoliczność wyliczenia wartości początkowego zwaloryzowanego kapitału, wysokości emerytury w oparciu o wysokość ponownie wyliczonego kapitału i średniego dalszego trwania życia, a w szczególności

wysokości wynagrodzenia w K. - J. i P. w B. oraz zasady emerytury górniczej przysługującej powodowi, zmierza jedynie do przedłużenia postępowania i jest nieprzydatny do wykazania danego faktu, podczas gdy istnieją przesłanki co do uznania, że w okresach wskazanych w odwołaniu należy zastosować przelicznik 1,5 w zakresie wyliczenia emerytury powodowi, a co wymaga wiadomości specjalnych;

2. naruszenie przepisu prawa procesowego mające istotny wpływ na wynik sprawy art. 233 § 1 k.p.c. przez dowolną, a nie swobodną ocenę zgromadzonego materiału dowodowego i oparciu się w zasadzie w całości na argumentacji pozwanej i brak uwzględnienia wykonywania pracy w zawodzie przez powoda w okresach spornych w warunkach uzasadniających zastosowanie przelicznika 1,5 w zakresie wyliczenia emerytury powodowi i odbywania przez niego służby wojskowej oraz porzeczności na tym, że powód pobiera emeryturę powszechną, a nie górniczą, podczas gdy zarówno praca na stanowisku młodszego górnika pod ziemią, jak i rębacza pod ziemią, którą wykonywał powód, mieści się w wykazie stanowisk określonych w rozporządzeniu Ministra Pracy i Polityki Socjalnej z 23 grudnia 1994 r. w sprawie określenia niektórych stanowisk pracy górniczej oraz stanowisk pracy zaliczanej w wymiarze półtorakrotnym przy ustalaniu prawa do górniczej emerytury lub renty;

3. naruszenie przepisu prawa materialnego przez jego niezastosowanie, a to art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i brak uwzględnienia pracy górniczej powoda w spornych okresach za pracę uzasadniającą zastosowanie przelicznika 1,5, podczas gdy powód wykonywał pracę górniczą przez okres ponad pięciu lat, co uzasadnia zastosowanie tego przelicznika za każdy rok pracy górniczej w przypadku pobierania emerytury innej niż górnicza.

Apelujący wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i ponowne przeliczenie wysokości emerytury i zastosowanie przelicznika 1,5 do ustalenia wysokości emerytury ubezpieczonego za każdy rok wykonywanej pracy górniczej w okresach: 23 wrzesień 1979 – 30 czerwca 1981 na budowie ekspresowej w ramach pracy w P. w B., 1971 - 1974 w K. – J.; zaliczenie powodowi do podstawy kapitału początkowego okresu pracy w latach 1971-1974 w K. – J. oraz okresu służby

wojskowej od 1 lipca 1967 r. do 15 października 1967 r. w ramach zatrudnienia w S. w S..

Sąd Apelacyjny w Szczecinie wyrokiem z dnia 21 stycznia 2021 r. oddalił apelację ubezpieczonego od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. z dnia 24 września 2020 r. i zasądził od A. M. na rzecz Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w Gorzowie Wielkopolskim 240 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego organu rentowego w postępowaniu apelacyjnym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, wyrok Sądu pierwszej instancji był uzasadniony w zakresie podstawy faktycznej i prawnej.

Sąd II instancji wskazał, że zasadniczo apelujący zarzuca Sądowi Okręgowemu błędne uznanie, że w przypadku pobierania emerytury powszechnej, a nie górniczej, nie mają zastosowania przepisy rozdziału 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Z tym zarzutem skarżący wiąże zarzut naruszenia art. 52 ust. 1 pkt 1 ww. ustawy, który w jego przekonaniu, winien być zastosowany do sytuacji ubezpieczonego.

Sąd Apelacyjny przypomniał, że odwołujący urodził się 26 lutego 1950 r. (a więc w przedziale czasowym od 1 stycznia 1949 r. do 31 grudnia 1968 r., a od 26 lutego 2016 r. uzyskał prawo do emerytury powszechnej na podstawie art. 24 ust. 1b i art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS).

Sąd Apelacyjny wyjaśnił, że odmienne zasady nabycia prawa do emerytury obowiązują ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. (rozdział 2. art. 27-45) i ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 (rozdział 1. art. 24-26c), a dodatkowo szczególne przepisy regulują emeryturę dla niektórych ubezpieczonych urodzonych po 31 grudnia 1948 r. i przed 1 stycznia 1969 r. (rozdział 3. art. 46-50).

Zgodnie z art. 27, regulującym podstawy nabycia prawa, ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., na tzw. starych zasadach, przysługuje emerytura, jeżeli spełnili łącznie następujące warunki: 1) osiągnęli wiek emerytalny wynoszący co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn; 2) mają okres składkowy i nieskładkowy wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i 25 lat dla mężczyzn, z zastrzeżeniem art. 27a.

Zgodnie z art. 29, dotyczącym tzw. wcześniejszego przejścia na emeryturę, ust. 1. Ubezpieczeni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 r., którzy nie osiągnęli wieku emerytalnego określonego w art. 27 pkt 1. mogą przejść na emeryturę: 1) kobieta - po osiągnięciu wieku 55 lat, jeżeli ma co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy albo jeżeli ma co najmniej 20-letni okres składkowy i nieskładkowy oraz została uznana za całkowicie niezdolną do pracy (...).

W nawiązaniu do art. 29, w myśl art. 46 ust. 1. prawo do emerytury na warunkach określonych w art. 29, 32, 33 i 39 przysługuje również ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jeżeli spełniają łącznie następujące warunki:

1) nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu, na dochody budżetu państwa;

2) warunki do uzyskania emerytury określone w tych przepisach spełnią do dnia 31 grudnia 2008 r.

Natomiast art. 24, regulujący podstawy nabycia prawa do emerytury na tzw. nowych zasadach, stanowi w ust. 1. - ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku emerytalnego wynoszącego co najmniej 60 lat dla kobiet i co najmniej 65 lat dla mężczyzn, z zastrzeżeniem art. 46, 47, 50, 50a, 50e i 184. Ubezpieczeni urodzeni po 31 grudnia 1948 r., co do zasady nabywają prawo do emerytury powszechnej w nowym systemie, tzw. składki zdefiniowanej, która jest obliczana w myśl art. 25 ustawy, z podstawy stanowiącej kwotę składek na ubezpieczenie emerytalne.

Ubezpieczeni urodzeni po 31 grudnia 1948 r., na podstawie przepisów szczególnych, mogli jednak wcześniej przejść na emeryturę, przed ukończeniem powszechnego wieku emerytalnego, na warunkach wskazanych w art. 29, a to na podstawie art. 46 ust. 1. W takim przypadku wysokość ich świadczenia (wcześniejszej emerytury) ustalana była na podstawie przepisów Rozdziału 4. ustawy: Ustalanie wysokości emerytur, o których mowa w art. 27-50e, tj. wg art. 51-56. Wymaga przypomnienia, że emerytura należna na podstawie art. 24 ust. 1b, art. 26 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, stanowi równowartość kwoty uzyskanej w wyniku podzielenia podstawy obliczenia, czyli zaewidencjonowanego

kapitału, przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę ubezpieczonego, ubiegającego się o to świadczenie.

W przypadku osób, które (jak skarżący) zarówno przed, jak i po dacie wejścia w życie obecnie obowiązującej ustawy emerytalnej, tj. 1 stycznia 1999 r. wykonywały działalność zarobkową podlegającą ubezpieczeniu społecznemu, podstawa obliczenia emerytury według nowej formuły składa się z dwóch elementów: kapitału początkowego (za okresy ubezpieczenia sprzed 1999 r.) oraz łącznej kwoty składek wpłacanych do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych po 1998 r. z tytułu ubezpieczenia emerytalnego, odpowiednio zwaloryzowanych do miesiąca poprzedzającego miesiąc wypłaty świadczenia.

W myśl art. 174 ustawy, kapitał początkowy ustala się wykorzystując zasady obliczania emerytur dla osób urodzonych przed 1949 r., określone w art. 53 tegoż aktu. Kapitał początkowy odpowiada więc hipotetycznej emeryturze, jaką osoba zainteresowana otrzymałaby w dniu 1 stycznia 1999 r., gdyby spełniała już warunki wymagane do jej przyznania. Zatem najpierw ustala się podstawę wymiaru kapitału mnożąc wskaźnik wysokości podstawy wymiaru (nie wyższy od 250%) przez kwotę bazową, wynoszącą dla celów kapitału początkowego 1.220,89 zł (100% przeciętnego wynagrodzenia w drugim kwartale kalendarzowym 1998 r.), a następnie udowodnione lata składkowe i nieskładkowe mnożąc odpowiednio przez 1,3% i 0,7% podstawy wymiaru. Do części uzyskanej z przemnożenia okresów składkowych i nieskładkowych przez podstawę wymiaru dodaje się część socjalną, wyliczoną proporcjonalnie do wieku wnioskodawcy, otrzymując w ten sposób wartość hipotetycznej emerytury.

Sąd Apelacyjny podkreślił, na co już zwracał uwagę organ rentowy, że zarówno wykładnia językowa, jak i systemowa przepisów, a zwłaszcza art. 174 w związku z art. 53 ustawy emerytalnej, przemawia przeciwko stosowaniu preferencyjnych przeliczników pracy górniczej do ustalania kapitału początkowego. Wspomniany kapitał początkowy oblicza się według zasad wynikających z art. 53, ale przy uwzględnieniu istotnych odstępstw przewidzianych w punktach 2-12 art. 174. Powołany art. 53 zamieszczony jest w rozdziale 4 działu II omawianego aktu prawnego. Przepisy tegoż rozdziału dotyczą generalnie sposobu ustalania wysokości emerytur dla osób wymienionych w art. 27-50, czyli ubezpieczonych

urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. oraz ubezpieczonych urodzonych po tej dacie i jednocześnie spełniających warunki przyznania świadczeń emerytalnych, o jakich traktują art. 46 i następne ustawy. Punktem odniesienia wskazanej regulacji prawnej jest, zatem krąg podmiotów innych niż osoby będące adresatami unormowań art. 24-26. Zawarte w art. 174 ust. 1 odesłanie ogranicza się tylko do jednego z artykułów wspomnianego rozdziału. Nie było więc intencją ustawodawcy stosowanie do ubezpieczonych przechodzących na emeryturę według przepisów art. 24-26 innych, niż określone w art. 53, zasad obliczania kapitału początkowego.

W kontekście art. 53 w związku z art. 174 ust. 1 kapitał początkowy stanowi wypadkową trzech wielkości: kwoty bazowej (określonej w art. 174 ust. 7), podstawy wymiaru świadczenia (obliczonej stosownie do art. 15, 16, 17 ust. 1 i 3 i art. 18 w związku z art. 174 ust. 3), oraz okresów składkowych i nieskładkowych (o jakich mowa w art. 6 i 7 w związku z art. 174 ust. 2).

Zgodnie z art. 51 ustawy emerytalno-rentowej:

1. Przy ustalaniu wysokości górniczych emerytur, o których mowa w art. 50a lub 50e, stosuje się, z zastrzeżeniem ust. 2, następujące przeliczniki:

1) 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze

czasu pracy;

2) 1.8 za każdy rok pracy, o której mowa w art. 50d;

3) 1,4 za każdy rok pracy w pełnym wymiarze czasu pracy, o której mowa w art. 50c ust. 1 pkt 1-3 i 5-9, wykonywanej częściowo na powierzchni i częściowo pod ziemią;

4) 1,2 za każdy rok pracy, o której mowa w art. 5c ust. 1 pkt 4 i 5, wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu pracy na odkrywce w kopalniach siarki i węgla brunatnego, w kopalniach otworowych siarki oraz w przedsiębiorstwach i innych podmiotach wykonujących roboty górnicze dla kopalń siarki i węgla brunatnego.

Zgodnie z art. 52 ww. ustawy:

1. Przy ustalaniu wysokości emerytur innych niż określone w art. 51 stosuje się następujące przeliczniki:

1) 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy,

2) 1,8 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią, o której mowa w art. 50d ust. 1 pod warunkiem wykonywania takiej pracy co najmniej przez 5 lat, z zastrzeżeniem ust. 2.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, przewidziane w art. 51 i 52 preferencyjne przeliczniki pracy górniczej - wobec braku odpowiedniego odesłania w art. 174 - nie mają jednak odniesienia do sposobu ustalania kapitału początkowego. Wobec powyższego, zarzut naruszenia art. 52 ustawy emerytalnej i wniosek o ponowne przeliczenie emerytury z zastosowaniem przelicznika 1,5 nie zasługiwały na uwzględnienie. Przy czym wymienione przez ubezpieczonego w apelacji okresy pracy w latach 1971 - 1974 w K. – J. oraz od 23 września 1979 r. do 30 czerwca 1981 r. w P. w B. zostały ubezpieczonemu uwzględnione przez organ jako okresy składkowe zatrudnienia. Jednak niedopuszczalne prawnie było przeliczenie tych okresów z uwzględnieniem przelicznika 1,5 a to z przyczyn opisanych wyżej.

W odniesieniu do wniosku apelującego o zaliczenie do podstawy wymiaru kapitału początkowego okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej od 1 lipca 1967-15 października 1967 r. w ramach zatrudnienia w S. w S., Sąd II instancji wskazał, że czas odbywania zasadniczej służby wojskowej został ubezpieczonemu zaliczony przy wyliczeniu kapitału początkowego jako okres składkowy. Rzecz w tym, że z dokumentacji osobowej A. M. wynika, iż służbę wojskową pełnił w okresie od 23 października 1968 do 14 października 1970 r. Ten okres uwzględniono wyliczając ubezpieczonemu kapitał początkowy. Natomiast apelujący żąda uwzględnienia okresu odbywania zasadniczej służby wojskowej od 1 lipca 1967 do 15 października 1967 r., co jednak nie wiązało się z przedstawieniem nowych dowodów. Należy stanowczo podkreślić, że dotychczas zgromadzony materiał dowodowy nie pozwalał na przyjęcie innych, dodatkowych okresów pełnienia służby, aniżeli te uznane przez organ. Z tych powodów, wniosek ubezpieczonego nie zasługiwał na uwzględnienie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, niezasadny okazał się także zarzut naruszenia art. 227 k.p.c. przez pominięcie przez Sąd Okręgowy dowodu z opinii biegłego na uzasadnienie faktu przeliczenia wartości kapitału początkowego oraz

wysokości emerytury w oparciu o zasady wyliczania emerytury górniczej. Pominięcie dowodu z opinii biegłego było słuszne, bowiem przedmiotem dowodu są fakty mające dla rozstrzygnięcia sprawy istotne znaczenie, a jak prawidłowo ocenił Sąd Okręgowy, dowód z opinii biegłego na okoliczność zweryfikowania wyliczenia dokonanego przez organ, nie posiada takiego waloru. Nie jest rzeczą biegłego rozstrzygnięcie w zakresie prawidłowości procedowania przy ustalaniu kapitału początkowego, czy ustalaniu wysokości emerytury. Powyższe, bowiem regulują bezwzględnie obowiązujące przepisy, które stosuje i interpretuje Sąd. W rozpoznawanej sprawie przepisy te są jasne i nie budzi żadnych wątpliwości, że zastosowanie przelicznika 1,5 przy ustalaniu emerytury ubezpieczonego jest niedopuszczalne przez obowiązujące przepisy.

W konsekwencji powyższego ostatecznie nie podzielając zarzutów i wniosków skarżącego. Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił apelację ubezpieczonego. O kosztach orzeczono zgodnie z wnioskiem organu rentowego na podstawie art. 98 k.p.c. oraz § 10 ust. 1 pkt 2 i § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 265).

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 21 stycznia 2021 r. wniósł ubezpieczony, zaskarżając wyrok w całości.

Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił:

1. naruszenie przepisu prawa materialnego poprzez jego błędną wykładnię, a to art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych i w konsekwencji brak uznania, że ubezpieczonemu przysługuje za okresy sporne emerytura powszechna, acz z zastosowaniem przelicznika 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej stale pod ziemią i w pełnym wymiarze czasu pracy, podczas gdy przedłożone przez ubezpieczonego dowody wprost wskazują, że emerytura powszechna oparta także o ten przepis, jest należna ubezpieczonemu (Zgodnie z treścią art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych „Przy ustalaniu wysokości emerytur innych niż określone w art. 51 stosuje się następujące przeliczniki: 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy”);

2. naruszenie przepisu prawa materialnego, poprzez jego niezastosowanie, tj. art. 114 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez pozostawienie w konsekwencji wadliwej decyzji w obiegu prawnym przez Sąd II instancji, podczas gdy konieczna jest jej eliminacja w sytuacji gdy przyznanie świadczeń lub nieprawidłowe obliczenie ich wysokości nastąpiło na skutek błędu organu rentowego w myśl art. poprzez nieuwzględnienie w trybie art. 52 ust. 1 ustawy okresów pracy górniczej świadczonej przez ubezpieczonego pod ziemią przy ustalaniu emerytury powszechnej,

3. naruszenie przepisu postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 378 § 1 k.p.c. poprzez brak odniesienia się w jakimkolwiek stopniu do złożonego przez ubezpieczonego wniosku o przeprowadzenie przez Sąd II instancji dowodu z opinii biegłego sądowego w zakresie ubezpieczeń społecznych celem ustalenia wynagrodzenia ubezpieczonego za okres zatrudnienia zgodnie z wnioskiem zawartym w piśmie z dnia 24 listopada 2020 r., stanowiącym uzupełnienie apelacji podczas gdy Sąd II instancji jest związany granicami apelacji, w tym także co do wniosków apelacji,

4. naruszenie przepisu postępowania, które miało istotny wpływ na wynik sprawy, tj. art. 278 § 1 k.p.c. poprzez brak uwzględnienia, że prawidłowość przeliczenia wysokości emerytury nie wymaga wiadomości specjalnych wnioskowanego przez ubezpieczonego biegłego na etapie postępowania odwoławczego przed Sądem I instancji oraz orzekanie w tym przedmiocie przez Sąd II instancji bez wiadomości specjalnych, podczas gdy okoliczności przysługiwania ubezpieczonemu emerytury za pracę górniczą oraz sporne okresy pracy górniczej i ich zasadność zakwalifikowania do ustalenia wysokości emerytury zgodnie z art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych wymagają wiadomości specjalnych.

Skarżący wniósł o uwzględnienie skargi kasacyjnej i uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w Szczecinie oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz ubezpieczonego zwrotu kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych za postępowanie kasacyjne wraz z odsetkami

ustawowymi za opóźnienie liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia w sprawie do dnia zapłaty.

Skarżący wskazał, że przedmiotem sprawy niniejszej było ponowne przeliczenie emerytury w związku z brakiem uwzględnienia przez organ rentowy okoliczności świadczenia pracy górniczej przez ubezpieczonego przez okres 10 lat i 5 miesięcy i 12 dni. Ubezpieczony nie składał wniosku o przyznanie emerytury górniczej z art. 51 ustawy i nie ubiegał się on o emeryturę górniczą. Nabył on z dniem 26 lutego 2016 r. powszechne uprawnienia emerytalne na podstawie wówczas obowiązującego art. 24 ust. 1b oraz art. 26 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Początkowo organ rentowy ustalił, że okres składkowy ubezpieczonego wynosi 19 lat, 11 miesięcy i 13 dni.

Organ rentowy konsekwentnie odmawiał ubezpieczonemu ponownego przeliczenia emerytury. W zaskarżonej decyzji stwierdził m. in., że brak jest przyrostu składek na indywidualnym koncie ubezpieczonego z uwagi na fakt, że od dnia 1 lipca 2013 r. nie kontynuuje on zatrudnienia. Jednocześnie organ wskazał, że nie może zastosować do pracy świadczonej od 18 stycznia 1971 r. - 30 czerwca 1981 r. przelicznika 1,5, albowiem, powołując się w tym miejscu na decyzję z dnia 19 lipca 2019 r. ubezpieczony nie ubiegał się o przyznanie emerytury górniczej w trybie art. 51 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Ubezpieczony wywiódł swoje roszczenie z art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Przepis ten wskazuje, że przy ustalaniu wysokości emerytury innej, niż emerytury górniczej, stosuje się przelicznik 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy. Łącznie ubezpieczony świadczył pracę górniczą przez okres 10 lat i 5 miesięcy.

Podniósł, że sąd I oraz II instancji wskazał, że organ rentowy może zmienić decyzję wydaną przez siebie, jeżeli znajdzie przyczyna określona w art. 114 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Organ oraz sądy obu instancji uznają, że skoro ubezpieczony nie przedłożył nowych dowodów w sprawie, ponowne ustalenie

świadczeń w trybie wznowieniowym nie jest możliwe. Zarówno oba sądy, jak i organ zdają się nie zauważać jednej z przesłanek ponownego przeliczenia świadczenia - art. 114 ust. 1 pkt 6 ustawy. Przepis ten wskazuje na przesłankę przyznania świadczeń, bądź określenia ich wysokości, które nastąpiło wskutek błędu organu rentowego. Ta przesłanka również znajduje zastosowanie przy wniosku osoby zainteresowanej, nie tylko z urzędu. Błąd w ustaleniu co do zasady i co do wysokości świadczenia przysługującego ubezpieczonemu jest rażący.

Organ rentowy wniósł o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, ewentualnie oddalenie skargi kasacyjnej w całości oraz zasądzenie od skarżącego na rzecz pozwanego kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jako bezzasadna podlegała oddaleniu.

Na wstępie wyjaśnienia wymaga, że ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; dalej jako: "ustawa emerytalna") utrzymała dotychczasowe warunki nabywania prawa do emerytur i ustalania ich wysokości w stosunku do ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. Jeśli chodzi o prawo do świadczenia chodzi o spełnienie określonych warunków dotyczących wieku i osiągnięcia wymaganego stażu emerytalnego, który to staż determinuje również wysokość świadczenia. Zgodnie bowiem z art. 53 ust. 1 ustawy emerytalnej, emerytura wynosi 24% kwoty bazowej oraz po 1,3% podstawy jej wymiaru za każdy rok okresów składkowych i po 0,7% jej wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych. Przy obliczaniu wysokości emerytury na podstawie art. 53 ustawy (innej niż górnicza) zastosowanie znajdują przy tym następujące przeliczniki: 1,5 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią stale i w pełnym wymiarze czasu pracy i 1,8 za każdy rok pracy górniczej wykonywanej pod ziemią, o której mowa w art. 50d ust. 1 ustawy, pod warunkiem wykonywania takiej pracy co najmniej przez 5 lat, przy czym łączny okres pracy obliczony z zastosowaniem tych przeliczników uwzględnia się w wymiarze nie dłuższym niż 40 lat (art. 52 ustawy emerytalnej).

Prawo do emerytury i ustalania jej wysokości na takich samych zasadach przewidziano także dla pewnych grup ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. a przed dniem 1 stycznia 1969 r., jednakże pod warunkiem, że przesłanki przyznania prawa do emerytury w postaci wieku i odpowiedniego stażu ubezpieczeniowego spełnili w określonym czasie - do końca 2008 r. (art. 46 ustawy emerytalnej).

W stosunku do niektórych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. przewidziano możliwość nabycia prawa do emerytury w wieku obniżonym, po spełnieniu w określonym czasie (przed 1 stycznia 1999 r.) warunków odnoszących się do stażu ubezpieczeniowego ogólnego i szczególnego (art. 184 ustawy emerytalnej).

W odniesieniu do pozostałych ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r. przewidziano nowe zasady nabywania prawa do emerytur i ustalania ich wysokości. Zgodnie z art. 24 ust. 1 ustawy emerytalnej, tym ubezpieczonym przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku emerytalnego określonego w ust. 1a i 1b (z zastrzeżeniem art. 46, 47, 50, 50a, 50e i 184), czyli niezależnie od posiadanego stażu emerytalnego. Podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w art. 24, stanowi kwota składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnieniem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, zwaloryzowanego kapitału początkowego określonego w art. 173-175 oraz kwot środków zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem ust. 1a i 1b oraz art. 185 (art. 25 ust. 1 ustawy emerytalnej). Emerytura stanowi natomiast równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia ustalonej w sposób określony w art. 25 przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego, z uwzględnieniem ust. 5 i art. 183 (art. 26 ust. 1 ustawy emerytalnej).

Wskazać na wstępie należy, że bezspornie wnioskodawca urodził się po 31 grudnia 1948 r. ,a emeryturę nabył z mocy art. 24 ust. 1b ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Dlatego też,

jego emerytura została obliczona na podstawie art. 26 ust. 1 tej ustawy, który stanowi, że: „Emerytura stanowi równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia ustalonej w sposób określony w art. 25 przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego, z uwzględnieniem ust. 5 i art. 183.” Podstawę obliczenia emerytury, o której mowa w art. 24, stanowi kwota składek na ubezpieczenie emerytalne, z uwzględnieniem waloryzacji składek zewidencjonowanych na koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, z waloryzowanego kapitału początkowego określonego w art. 173-175 oraz kwot środków zewidencjonowanych na subkoncie, o którym mowa w art. 40a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, z zastrzeżeniem ust. 1a i 1b oraz art. 185 (art. 25 ust. 1 ustawy).

Warto wstępnie zauważyć, że instytucja tzw. kapitału początkowego, wprowadzona ustawą emerytalną, jest związana z odmiennymi od dotychczasowych zasadami ustalania emerytury, którą obecnie oblicza się, biorąc pod uwagę sumę składek zgromadzonych na indywidualnym koncie emerytalnym ubezpieczonego w całym okresie ubezpieczenia (art. 25 ust. 1). Dotychczasowe zasady obowiązują jedynie w stosunku do osób urodzonych przed dniem 1 stycznia 1949 r., do których wnioskodawca nie zalicza się, bądź też do wyjątków opisanych wyżej dla osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r. (art. 46, 47, 50, 50a, 50e i 184 ustawy).

Wskazać też należy, że orzecznictwo Sądu Najwyższego dopuściło przy obliczaniu wysokości emerytury mieszanej (dotyczącej osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r., którzy wiek emerytalny osiągnęli w latach 2009-2014 z wyjątkiem ubezpieczonych, którzy pobrali emeryturę na podstawie przepisów art. 46 lub 50) na podstawie art. 183 w związku z art. 53 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.) możliwość stosowania przeliczników za okresy pracy górniczej, o których mowa w art. 52 tej ustawy (patrz uchwała Sądu Najwyższego składu siedmiu sędziów z dnia 18 listopada 2015 r., sygn. akt III UZP 11/15).

Zgodnie z art. 173 ust. 1 dla osób objętych nowymi zasadami obliczania emerytur (takich jak skarżący), które podlegały ubezpieczeniu przed wejściem w życie ustawy, (a więc w okresie kiedy nie było jeszcze obowiązku ewidencjonowania składek na indywidualnych kontach), ustala się kapitał początkowy. Kapitał ten oblicza się według zasad określonych w art. 174, biorąc pod uwagę wysokość tzw. emerytury hipotetycznej, której wysokość uzależniona jest (por. art. 53 ustawy emerytalnej), od podstawy wymiaru oraz liczby okresów składkowych i nieskładkowych. Oba te składniki są przy ustalaniu kapitału początkowego zmodyfikowane w stosunku do zasad ogólnych, bowiem do stażu ubezpieczeniowego przyjmuje się okresy składkowe wymienione w art. 6 i nieskładkowe wymienione w art. 7, pomijając okresy podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników i okresy z nimi zrównane (wymienione w art. 10 ust. 1 ustawy) oraz okresy ubezpieczenia za granicą (art. 8), uwzględniane - pod pewnymi warunkami - do obliczania emerytury na podstawie art. 53 ustawy emerytalnej (patrz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 stycznia 2005 r., I UK 135/04, OSNP 2005 nr 14, poz. 217).

Kapitał początkowy odpowiada wysokości emerytury, jaką osoba zainteresowana otrzymałaby w dniu 1 stycznia 1999 r., gdyby spełniała warunki wymagane do jej przyznania, a więc po pierwsze ustala się podstawę wymiaru kapitału mnożąc wskaźnik wysokości podstawy wymiaru (nie wyższy od 250%) przez kwotę bazową, wynoszącą dla celów kapitału początkowego 1.220,89 zł (100% przeciętnego wynagrodzenia w drugim kwartale kalendarzowym 1998 roku), a następnie wykazane okresy składkowe i nieskładkowe, mnożąc odpowiednio przez 1,3% (okresy składkowe) i 0,7% (okresy nieskładkowe) podstawy wymiaru. Do tak obliczonej części świadczenia dodaje się tzw. część socjalną wyliczoną proporcjonalnie do wieku wnioskodawcy, otrzymując w ten sposób wartość emerytury hipotetycznej.

Formuła wymiaru emerytury hipotetycznej tym różni się od formuły wymiaru emerytury powszechnej w systemie zdefiniowanej składki, że przy obliczaniu kapitału początkowego część kwoty bazowej wynoszącej 24% tej kwoty mnoży się przez współczynnik proporcjonalny do wieku ubezpieczonego oraz okresu składkowego i nieskładkowego osiągniętego do dnia 31 grudnia 1998 r. Ustalając

zatem kapitał początkowy wylicza się kwotę emerytury powszechnej jaką (hipotetycznie) otrzymałby ubezpieczony za wkład do systemu przed reformą emerytalną z 1999 r. Tak wyliczona (według zasad identycznych dla wszystkich ubezpieczonych) emerytura hipotetyczna po pomnożeniu przez liczbę 209 stanowić będzie kapitał początkowy doliczany do podstawy wymiaru emerytury w systemie zdefiniowanej składki. Obliczone według wzoru wskazanego w ust. 8 wartości tego współczynnika, ustalone w zależności od wieku oraz stażu ubezpieczeniowego przebytego do 31 grudnia 1998 r., znajdują się w tabeli stanowiącej załącznik do ustawy o emeryturach i rentach z FUS.

W efekcie emerytura hipotetyczna na dzień 31 grudnia 1998 r. ustalana do celów wyliczenia kapitału początkowego równa się sumie kwoty stałej („C”) zmniejszonej odpowiednim współczynnikiem „p” i kwoty indywidualnej zależnej od posiadanych na dzień 31 grudnia 1998 r. okresów składkowych (s) uwzględnionych po 1,3% podstawy, okresów nieskładkowych (innych niż wymienione w art. 7 pkt 5) uwzględnionych w rozmiarze 1/3 okresów składkowych i liczonych po 0,7% podstawy oraz z okresów nieskładkowych wymienionych w art. 7 pkt 5 liczonych po 1,3% podstawy (patrz komentarz do ustawy o emeryturach i rentach z FUS Inetta Jędrasik - Jankowska, WKP 2019 r.).

Godzi się zauważyć, że wspomniany kapitał początkowy oblicza się według zasad wynikających z art. 53, ale przy uwzględnieniu pewnych odstępstw przewidzianych w punktach 2-12 art. 174. Powołany art. 53 zamieszczony jest w rozdziale 4 działu II omawianego aktu. Przepisy tegoż rozdziału dotyczą generalnie sposobu ustalania wysokości emerytur dla osób wymienionych w art. 27-50, czyli ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. oraz ubezpieczonych urodzonych po tej dacie i jednocześnie spełniających warunki przyznania świadczeń emerytalnych, o jakich traktują art. 46 i następne ustawy. Punktem odniesienia przytoczonej regulacji prawnej jest zatem krąg podmiotów innych niż osoby będące adresatami unormowań art. 24-26 (w tym skarżący). Zawarte w art. 174 pkt 1 odesłanie ogranicza się tylko do jednego z artykułów wspomnianego rozdziału. Nie było więc intencją ustawodawcy stosowanie do ubezpieczonych przechodzących na emeryturę według przepisów art. 24-26 innych niż określone w art. 53 zasad obliczania kapitału początkowego.

Dlatego też niezasadny był zarzut naruszenia przepisu art. 52 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Wskazać także należy, że w kontekście art. 53 w związku z art. 174 pkt 1 kapitał początkowy stanowi wypadkową trzech wielkości: kwoty bazowej (określonej w art. 174 pkt 7), podstawy wymiaru świadczenia (obliczonej stosownie do art. 15, 16, 17 ust. 1 i 3 i art. 18 w związku z art. 174 pkt 3), oraz okresów składkowych i nieskładkowych (o jakich mowa w art. 6 i 7 w związku z art. 174 pkt 2). Przewidziane w art. 51 i 52 preferencyjne przeliczniki pracy górniczej - wobec braku odpowiedniego odesłania w art. 174 - nie mają zatem odniesienia do sposobu ustalania kapitału początkowego. Kapitał początkowy zależy wyłącznie od ilości udowodnionego okresu składkowego, okresu nieskładkowego (w wymiarze 1/3 udowodnionego okresu składkowego) i od wskaźnika wysokości podstawy wymiaru zależnego od zarobków. Nie zależy natomiast od charakteru pracy. Stanowi on wartość wniesionego przez ubezpieczonego wkładu (w postaci składek) na ubezpieczenie społeczne przed 1 stycznia 1999 r. Przed tą datą składka na ubezpieczenie społeczne była wpłacana bez rozdzielenia jaka jej część jest przeznaczona na emeryturę, jaka na rentę czy zasiłki chorobowe. Od 1 stycznia 1999 r. wyodrębniona jest składka na ubezpieczenie emerytalne. Wysokość składki pracowniczej określona była w rozdziale 2 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 29 sierpnia 1990 r. w sprawie wysokości podstawy wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, zgłoszenie do ubezpieczenia społecznego oraz zaliczenie składek i świadczeń z ubezpieczenia społecznego (jednolity tekst: Dz.U. z 1993 r. Nr 68, poz. 330 z późn. zm.) i zależna była od dochodu w gotówce i naturze. Bez wpływu zatem na wysokość składki było wykonywanie pracy górniczej, do której ma zastosowanie przelicznik pracy górniczej stale i w pełnym wymiarze pod ziemią (przelicznik 1,5), czy pracy w wymiarze półtorakrotnym (przelicznik 1,8). Istotny był dochód uzyskiwany w okresie zatrudnienia. Zatem i wysokość kapitału początkowego nie może być uzależniona od charakteru pracy.

Już sam tytuł Rozdziału 4 ustawy emerytalnej wskazuje, że dotyczy on ustalania wysokości emerytur, o których mowa w art. 27-50e, a więc generalnie ubezpieczonych urodzonych przed 1 stycznia 1949 r. z wyjątkami opisanymi wyżej.

Wbrew twierdzeniom skarżącego decyzja pozwanego nie była wadliwa, dlatego też zarzut naruszenia przepisu prawa materialnego, poprzez jego niezastosowanie, tj. art. 114 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych jest całkowicie bezzasadny.

Za bezzasadny należało uznać również zarzut naruszenia przepisów postępowania – art. 378 § 1 k.p.c. i art. 278 § 1 k.p.c. Co prawda Sąd Apelacyjny odniósł się do wniosku dowodowego tylko uzasadnieniu wyroku, jednak takie zaniechanie nie miało istotnego wpływu na wynik sprawy. Sam spór dotyczył wykładni prawa, co nie wymaga wiadomości specjalnych biegłego, który zastępowałby w tym przypadku Sąd. Nadto, skarżący nie wykazał przed Sądem Apelacyjnym aby przysługiwało mu prawo do przeliczenia emerytury według korzystniejszych przeliczników pracy górniczej.

Biorąc powyższe rozważania pod uwagę, na zasadzie z mocy art. 398¹⁴ § 1 k.p.c. oddalono skargę kasacyjną jako bezzasadną (pkt 1 wyroku).

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 § 1 k.p.c., art. 108 § 1 k.p.c., w związku z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c. oraz § 10 ust. 2 pkt 2 w zw. z § 9 ust. 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (jednolity tekst: Dz.U. z 2018 r., poz. 265) - pkt 2 wyroku.

[as]

I.n